

Nr 50

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av proposition med förslag till ändringar i vallagstiftningen jämte följdmotioner.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas *proposition nr 148* med förslag till ändringar i vallagstiftningen samt de *följdmotioner* som väckts, nämligen

- 1) *I: 1099* och *II: 1268* (9 cp);
- 2) *I: 1103* och *II: 1273* (4 s);
- 3) *I: 1104* och *II: 1274* (10 m + 3 cp + 3 fp);
- 4) *II: 1277* (3 m);
- 5) *I: 1114* och *II: 1292* (5 fp);
- 6) *I: 1115* och *II: 1290* (1 s + 1 fp);
- 7) *I: 1116* och *II: 1288* (3 s);
- 8) *I: 1117* och *II: 1291* (4 cp + 3 s + 3 fp + 2 m); samt
- 9) *I: 1118* och *II: 1289* (9 m).

De nummerbeteckningar på motionerna (1—9) som utsatts här kommer att begagnas genomgående. De återkommer sålunda både i utskottets yttrande och i utskottets hemställan. En förteckning över motionerna med återgivande av samtliga motionärers namn och partitillhörighet samt alla yrkanden återfinns i *bilaga 1*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås förenklingar i det nuvarande valförfarandet i syfte att trygga ett smidigt och snabbt genomförande av 1970 års samtida val.

Enligt förslaget minskas antalet kuverttyper vid de samtida valen från 15 till 4. En ny, enhetlig typ av valkuvert med de två nedre hörnen avskurna skall användas för alla valen. Genom att färgen på den i kuvertet inlagda valsedeln — gul för riksdagsvalet, blå för landstingsvalet och vit för kommunfullmäktigvalet — syns i kuverthörnen kan kuvertet lätt hänföras till rätt val.

För valen skall få användas bara valsedlar av standardiserat format, som tillhandahålls av statsverket antingen i färdigt skick eller i form av blanket-

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 5 saml. 2 avd. Nr 50*

ter. Parti, som är eller genom valet blir representerat i den församling valet gäller, skall få valsedlar gratis till ett antal som motsvarar för riksdagsvalet fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen samt för landstingsvalet och kommunalvalet fem gånger antalet röstberättigade i resp. val.

Vid röstning med valsedelsförsändelse skall innerkuverten för de olika valen läggas in i ett gemensamt ytterkuvert. Samma slag av ytterkuvert skall användas både vid äkta makes röstning och vid sjukas m. fl. röstning.

Även vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet och på fartyg skall användas gemensamt ytterkuvert. Detta är konstruerat som ett fönsterkuvert, vari läggs, förutom valkuverten för de olika valen, väljarens röstkort. Röstkortet placeras närmast ytterkuvertets fönster, så att dess uppgifter kan läsas genom fönstret. Väljaren kan därigenom befrias från att fylla i ytterkuvertet med motsvarande uppgifter.

Vidare föreslås vilkoren för att få poströsta uppmjukade. Var och en, som är förhindrad att rösta i vallokal på valdagen, skall få rösta på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg.

Möjligheterna till fartygsröstning föreslås vidgade. Sådan röstning skall i princip kunna anordnas på varje fartyg som går i utrikes fart. Röstmottagning på fartyg skall få börja redan 45 dagar före valdagen.

Förenklingar föreslås också i reglerna om valsedels ogiltighet. Enligt förslaget slopas kravet på att valsedel skall innehålla giltigt namn för att godkännas.

Länsstyrelserna föreslås skola få börja röstsammanräkningen så snart det är praktiskt möjligt och inte som nu behöva vänta därmed till åttonde dagen efter valdagen.

Propositionens lagförslag

Tre lagförslag har framlagts:

- 1) lag om ändring i lagen (1920: 796) om val till riksdagen,
- 2) lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253),
- 3) lag om de allmänna valen den 20 september 1970.

Av dessa behöver med hänsyn till motionsyrkandena och utskottets förslag endast 3) återges. Det återfinns i *bilaga 3*.

Lagen om val till riksdagen förkortas Vall, den föreslagna särskilda lagen om 1970 års val Säl.

Frågor som upptagits i motionerna

Elva olika sakfrågor har tagits upp i motionerna. Dessa anges i det följande under särskilda rubriker, med återgivande av motionärernas huvudsynpunkter samt erforderliga hänvisningar och upplysningar i övrigt. Under varje rubrik har utsatts vilka motioner som upptar den behandlade frågan.

Frågorna tas här i samma ordning som befunnits naturlig vid avfattningen av utskottets yttrande.

Skall det obligatoriska uppehållet mellan kl. 11 och kl. 13 slopas i fråga om 1970 års val?

(Motionerna 3)

Lagtext: 11 § Säl. Motiv: prop. s. 71. Departementschefen anför:

För att trygga att de samtidiga valen skall kunna genomföras smidigt med en enda valdag föreslår jag att regeln om obligatoriskt uppehåll i valförrättningen mellan kl. 11 och 13 slopas. Detta har föreslagits av valtekniska utredningen, och förslaget har på något enstaka undantag när godtagits av remissinstanserna.

Motionärerna anför:

Genom detta förslag frångår propositionen vedertagen ordning och bryter mot regeln att ingen verksamhet, som inte är absolut nödvändig, bör ske under högmässotid. Emellertid förefaller det fortfarande både onödigt och olämpligt att valförrättningen skall fortgå hela söndagen, ty endast på ett fåtal platser torde anströmningen av väljare vara så stor att valet kan behöva pågå tretton timmar i sträck. Givetvis kan man finna någon, som vållas olägenhet genom att lokalerna stängs två timmar mitt på dagen, men flertalet av de röstande har inga hinder av det. Om valförrättningen sker oavbrutet hindras däremot många valförrättare från att delta i gudstjänst, t. ex. på de platser där vallokaler ligger långt från kyrkor, vilket är fallet i många glesbygder. Dessutom torde de flesta valförrättare anse ett uppehåll hälsosamt och värdefullt, även om de inte har någon religiös motivering. Om middagsuppehåll 11—13 medges främjas valfriheten för dem som vill besöka kyrkan. Det bör även betonas, att många ännu uppfattar arbete och politisk verksamhet under högmässotid som kränkande mot Bibeln och kristen sed och att stillheten under de två middagstimmarna på söndagen är ett minimum av sabbatsro, som bör bevaras inte minst med tanke på en alltmär påfrestande miljö av rolöshet och stress. Ett uppehåll mellan 11 och 13 är alltså av många skäl önskvärt, om valet skall äga rum på en söndag.

Skall vallokaler stängas redan kl. 20 så att massmedias redovisning av valresultaten kan ske tidigare?

(Motionerna 8 och 9)

Lagtext: 11 § Säl. Motiv: prop. s. 71. Jfr ovan om uppehållet mellan kl. 11 och kl. 13.

I motionerna 8) anföras i huvudsak:

Det är av vital betydelse att valresultaten snabbt kan förmedlas till väljarna. Denna nyhetsförmedling sker via press, radio och TV. Av naturliga skäl spelar dagspressens morgontidningar i detta sammanhang en avgörande roll. Sedan länge har morgontidningarna fått kämpa med stora svårigheter när det gäller att dagen efter valdagen kunna ge sina läsare tillfredsställande överblick av valresultaten. Tidsmarginalen mellan vallokalernas stängning och pressläggningen har varit knapp och ofta har tidningarna nödgats gå i press med ofullständiga och som följd därav stundom felaktiga uppgifter om valutgången. Detta är högst olyckligt eftersom radio och TV inte kan ersätta allmänhetens behov av den redovisning som tidningarna kan lämna.

1* — Bihang till riksdagens protokoll 1969. 5 saml. 2 avd. Nr 50

För att säkerställa att väljarna genom förmedling av dagspress, radio och TV snabbare skall få tillgång till valresultaten vill vi föreslå att vallokalerna generellt stängs senast kl. 20. Samtidigt bör länsstyrelserna kunna efter framställning av valnämnderna bestämma att vallokalerna i förekommande fall får stänga redan kl. 19.

Liknande synpunkter anförs i motionerna 9).

Skall 1970 års val förrättas på annan dag än söndag eller på två valdagar?
(Motionen 4)

Valtekniska utredningen har prövat frågan om en eller två valdagar. I sitt betänkande SOU 1967: 27 förordade den tvådagarsval men i sitt betänkande SOU 1969: 19 (se s. 70f och 85) stannade den för att valen borde hållas på en valdag, vilken som hittills borde vara söndagen. Prop. innehåller inget uttalande i frågan utan förutsätter, att någon ändring inte sker 1970.

Motionärerna anför bl. a. följande:

För både väljare och valförrättare torde en reform i denna riktning vara värdefull. Mer än någonsin behöver samhället och medborgarna att en dag i veckan präglas av stillhet, möjlighet till hemliv och familjegemenskap. Visserligen sker de allmänna valen bara vart tredje år, men eftersom de innebär en hela folkets aktivitet och rörelse, betyder deras förläggande till en helgdag att det allmänna medvetandet påverkas i negativ riktning sett ifrån god och kristen sed. Vårt ansvar för det framtida samhälls- och samfundslivet kräver eftertanke och vilja till positiv insats på detta område. Ett försök vid valet 1970 med vardag som valdag kan därför vara lämpligt.

Skall poströstning få ske med valsedelsförsändelse för sjuka m. fl.?
(Motionerna 7)

Reglerna om dessa valsedelsförsändelser infördes 1965 efter långvarigt utredningsarbete, vid vilket huvudsvårigheten varit att konstruera ett från valsäkerhetssynpunkt godtagbart system. Möjlighet till poströstning infördes inte, eftersom ombudets inställelse i vallokalen innebär ett visst värde från kontrollsynpunkt framför röstavlämning på postanstalt. Motionsyrkande avstyrktes av KU, som bl. a. fann att erfarenheterna borde avvaktas, och avslogs av riksdagen (KU 1965: 40). Nya motioner har avstyrkts och avslagits 1967 och våren 1969 (KU 1967: 37 och 1969: 12). Frågan tas inte upp i prop.

Motionärerna anför i huvudsak:

För de sjuka, handikappade och äldre personer som vistas i hemmet och vårdas där av t. ex. någon anhörig kommer ombudsrostning att föreligga även vid 1970 års val, då någon ändring i gällande regler icke föreslås i proposition nr 148. I de fall däremot då väljaren vistas å annan ort än där han är röstberättigad är möjligheterna till ombudsrostning synnerligen begränsade, enär valförsändelsen skall avlämnas i den vallokal inom valdistriktet,

där vederbörande är upptagen i röstlängden. Om t. ex. en äldre person p. g. a. sjukdom vistas hos och vårdas av anhöriga boende på annan ort och väljaren p. g. a. sjukdom ej kan utnyttja poströstning måste någon av hans anhöriga eller hans vårdare på valdagen resa till väljarens ort och i vallokalen avlämna dennes valförsändelse. Möjlighet att genom ombud rösta på postanstalt föreligger nämligen icke för denna grupp.

Tillgången på platser på ålderdomshemmen är liksom antalet vårdplatser för långvarigt sjuka och handikappade begränsade. Av denna anledning vistas många äldre och sjuka personer hos anhöriga och vårdas av dessa. Urbaniseringsprocessen och den därav följande omflyttningen har fått till följd att det är ganska vanligt att den sjuke eller gamle vistas hos anhöriga, som bor på annan ort. Det synes därför i allra högsta grad angeläget att även denna grupp bereds möjlighet att genom ombud avlämna sin röst på postanstalt på samma sätt som äkta make äger rätt att med äktamakefullmakt poströsta.

Skall valkuverten avlämnas öppna eller slutna?

(Motionerna 5 och 9)

Prop. s. 63. Departementschefen anför:

De valkuvert som används nu är förhållandevis små, vilket medför att valsedlarna i många fall måste vikas. Om man går över till ett system där valsedlarna inte skall få vikas, måste kuverten göras större. Från tillverkar-sidan har upplysts att det inte finns tekniska resurser för att till 1970 års val framställa tillräckligt antal valkuvert av en större typ, om kuverten som nu är fallet skall vara försedda med snöre, som gör det möjligt att i ett handgrepp öppna ett flertal kuvert. Det är därför nödvändigt att avstå från snören i kuverten, om tanken med enhetskuvert skall genomföras. Å andra sidan är det angeläget att öppnandet av kuverten efter röstningens slut kan genomföras snabbt. Tanken har därför kommit upp att avstå från kravet att valkuverten skall vara tillslutna. Undersökningar hos kuverttillverkare visar att det är möjligt att framställa ett kuvert som inte skall tillslutas men som likväl på ett helt tillfredsställande sätt skyddar valhemligheten. Kuvertet bör i likhet med de kuvert som används vid utsändandet av postgirots kontobesked vara försett med hög rygg och rak klaff. Med en sådan utformning av kuvertet ligger valsedeln stadigt i kuvertet och det är inte någon risk för att valsedeln faller ur kuvertet genom någon oavsiktlig åtgärd från väljarens eller valförrättarens sida. Att kuverten inte skall tillslutas innebär dessutom en inte föraktlig förenkling i röstningsproceduren för väljaren genom att han slipper att klistra igen de tre valkuverten. Effekten av att kuverten inte tillsluts bör därför bli inte bara att arbetet vid den preliminära sammanräkningen underlättas utan även att röstningen går snabbare. Jag föreslår alltså att för de samtidiga valen år 1970 används valkuvert som utformas i enlighet med vad jag nu har sagt.

Motionärerna anför väsentligen att avlämnande av öppna kuvert kan uppfattas som en risk för valhemligheten och att det särskilt vid röstning med valsedelsförsändelser är angeläget att innerkuverten kan tillslutas.

Utformningen av regeln om valsedels ogiltighet vid märkning

(Motionerna 5)

Lagtext: 21 § SäL. Jfr 79 § ValL. Avfattningen är densamma. Någon ändring i nuvarande regel föreslås inte.

Motionärerna anför:

I 21 § (SäL) föreskrives att valsedel bl. a. är ogill »om det på valsedeln finns något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt anbragt där». Innebörden i denna bestämmelse synes något oklar. Enligt tidigare ordning då över huvud taget strängare ogiltighetsregler gällde, ogiltigförklarades även sådana valsedlar där märkningen uppenbarligen inte var av den karaktären att valsedeln kunde identifieras. Exempel på sådana märkningar är att ett namn understrukits eller förbockats — även om det kan förutsättas att sådana märkningar i viss mening gjorts med avsikt, torde de vara så vanligt förekommande, att ingen kan genom en sådan märkning otillbörligen kontrollera hur någon röstat. Valsedlar bör ogiltigförklaras endast då så är oundgängligen nödvändigt. Detta torde också vara en strävan som återfinns i propositionen. Därför bör 21 § förtydligas eller kompletteras så att det framgår att med sådan märkning som medför ogiltighet inte avses sådan märkning som uppenbarligen gjorts utan avsikt att ge valsedeln ett identifierbart kännetecken.

Skall numrering av kandidater på valsedel vara obligatorisk?

(Motionerna 5)

Lagtext: 6 § SäL. Motiv: prop. s. 78. Departementschefen anför:

I denna paragraf bör tas upp bestämmelser, som ersätter reglerna i 59 § fjärde stycket ValL och 24 § KVL om rak resp. spaltad valsedel. Med de standardiserade valsedelsblanketter som skall användas kan det finnas behov av att anordna namnen på valsedel något annorlunda än som följer av de regler som nu gäller. Sålunda kan det visa sig ändamålsenligt att använda även blankettens baksida. Huvudsaken är att namn tas upp på valsedel på sådant sätt att det framgår tydligt dels huruvida namnet gäller själva valet eller val av efterträdare eller suppleant, dels vilken ordning som skall gälla mellan olika namn. För det senare ändamålet bör det föreskrivas att, som valtekniska utredningen har föreslagit, kandidatnamnen skall numreras i löpande följd. Har någon kandidat två efterträdare eller suppleanter, bör ordningen mellan dem anges genom att »a)» resp. »b)» sätts ut vid deras namn tillsammans med kandidatens ordningsnummer. En rekommendation av denna innebörd bör också tas in i paragrafen.

Motionärerna anför:

I 6 § SäL föreskrivs att om valsedel upptar mer än ett kandidatnamn skall namnen försees med nummer, som utvisar ordningen mellan namnen. Tidigare har det såväl då det gällt s. k. raka listor, som listor som upptagit särskilda efterträdare varit möjligt att klargöra ordningsföljden utan att nummer har behövt utsättas. Risk finns för att väljare kommer att missuppfatta numren så att de tror att de genom att ändra numren framför vissa namn kan ändra den ordning i vilken kandidaterna inväljs och de gör sådana änd-

ringar på ett sådant sätt att valsedlarna blir ogiltiga enligt 21 §. Under alla omständigheter torde skäl saknas för att införa en tvingande bestämmelse om att kandidaterna skall förses med nummer, varför 6 § bör ändras så att partierna själva får avgöra om de önskar sätta ut nummer för att markera ordningen mellan kandidaterna.

Vem skall få betalt för valsedelskostnader?

(Motionerna 9)

Lagtext: 8 § SäL. Motiv: prop. s. 65. Departementschefen anför:

Parti, som är eller blir representerat i den församling valet gäller, skall gratis få valsedlar/valsedelsblanketter upp till ett antal som motsvarar fem gånger antalet röstberättigade, i fråga om riksdagsval, i valkretsen och, i fråga om annat val, i valet. Beställer parti, som är representerat i ifrågasvarande församling, större antal valsedlar/valsedelsblanketter, får partiet i efterhand erlagga betalning för det överskjutande antalet. Blir parti, för vars valsedlar/valsedelsblanketter erlagts förskott, genom valet representerat i ifrågasvarande församling, betalas förskottet tillbaka i den mån inte gränsen för vad partiet har rätt att erhålla gratis överskrids därigenom. Efter samma princip sker återbetalning av förskott, när beställning gjorts av annan än behörig företrädare för partiet, dvs. när det har varit fråga om en spränglista. Frågan huruvida återbetalning skall ske blir här beroende av om partiet utnyttjat sin gratiskvot. Återbetalning skall alltid ske till partiet oavsett vem som har erlagt förskottet.

I motionerna anför:

I propositionen regleras vidare hur beställning av valsedlar skall ske. Om blanketter till valsedlar betalats i förskott när en s. k. »spränglista» användes och valets resultat medför att listan erhåller mandat skall ev. återbetalning ske till partiet oavsett vem som erlagt förskottet. Det synes oss rimligt att varje återbetalning sker till resp. beställare som erlagt förskottslikvid.

Indelningsändring kan medföra att vissa väljare får rösta i ett län i kommunalvalen och i ett annat i riksdagsvalet m. m.

(Motionerna 1, 2 och 5)

Frågeställningen preciseras på följande sätt i motionerna 2):

Om t. ex. en väljare bor i en kommun, som på grund av ändring i länsindelningen skall föras över till ett annat län fr. o. m. den 1 januari 1971, kommer väljaren att i fråga om landstingsvalet och de primärkommunala valen tillhöra det nya länet, medan han i fråga om riksdagsvalet fortfarande tillhör det gamla länet. Detta beror på att enligt vallagen en ändring av länsindelningen inte påverkar valkretsindelningen vid riksdagsval förrän ändringen av länsindelningen har trätt i kraft. I fråga om landstingsvalen och de primärkommunala valen slår däremot ändringen igenom redan vid val, som äger rum före ikraftträdandet men som avser endast tid efter detta.

Den nu beskrivna situationen har i fråga om den definitiva sammanräkningen av rösterna på länsstyrelsen uppmärksammats i propositionen, som innehåller en regel om att centrala valmyndigheten får ge särskilda bestämmelser om sammanräkningen i dessa fall (20 § lagen om valen den 20 september 1970). Emellertid har man därmed inte löst de komplikationer som kan uppstå för väljarna och för partiorganisationerna, när en kom-
2* — *Bihang till riksdagens protokoll 1969. 5 saml. 2 avd. Nr 50*

mun skall i riksdagsvalshänseende hänföras till ett län samt i landstingsvals- och primärkommunalvalshänseende till ett annat. Om inte särskilda regler införs, kommer väljarna i dessa fall att vid landstingsvalet få använda valsedlar, som avser landstinget i det nya länet, medan de för riksdagsvalet skall använda valsedlar för det gamla länet. En motsvarande situation kan uppkomma, när en ändring i kommunindelningen berör en kommun på sådant sätt att den flyttas över från en riksdagsvalkrets till en annan inom samma län, t. ex. när en kommun i Malmöhus län läggs samman med en stad som ingår i fyrstadskretsen.

Motionärerna framhåller att, om indelningsändringarna får påverka riksdagsvalkretsarnas omfattning, de även bör beaktas vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten. Denna skall enligt 30 § 2 mom. ValL vara bestämd före den 1 april. Den kan utan olägenhet uppskjutas en månad. Indelningsändringarna kan i praktiken bli klara före den 1 maj, men någon lagregel finns inte.

Motionerna 1) och 5) har samma syfte.

Skall centrala valmyndigheten vara skyldig att omedelbart göra en preliminär mandatfördelning?

(Motionerna 5)

I samband med den partiella författningsreformen 1968 infördes ett mom. 2 i 69 § ValL av följande lydelse:

2. På grundval av de underrättelser som inkomma från valdistrikten fördelar centrala valmyndigheten preliminärt mandaten i riksdagen enligt bestämmelserna i riksdagsordningen och offentliggör resultatet av fördelningen.

Motionärerna anför:

Enligt propositionen kommer poströstningen att pågå fram till och med valdagen. Detta medför att 69 § vallagen där centrala valmyndigheten åläggs en omedelbar preliminär mandatfördelning inte längre torde vara tillämplig med hänsyn till att vad där stadgas torde grunda sig på tidigare förslag om att poströstningen skulle avslutas före valdagen och således poströsterna kunna medräknas. Det synes mindre lämpligt att göra en preliminär officiell mandatfördelning på grundval av ett som man vet ofullständigt och ofta missvisande valresultat.

Skall poströsterna sammanräknas kommunvis även för riksdagsvalet?

(Motionerna 5 och 6)

Poströsterna och övriga som inkommer från särskilda röstmottagare sammanräknas enligt 77 § ValL endast valkretsvis. Stadgandet berördes inte vid reformerna förra året och inte heller av propositionens förslag.

I motionerna 6) anförs i huvudsak:

Det faktum att poströsterna vid riksdagsval endast redovisas valkretsvis verkar allvarligt försvårande för den analys av valresultaten som görs inom statsvetenskapen, i massmedia och i de politiska partierna. För denna är det önskvärt att för så små enheter som möjligt få resultat som är jämförbara från val till val. Den minsta enhet där detta är möjligt är nu riksdagsvalkretsen, eftersom resultatet för mindre enheter endast redovisas utan poströster, och andelen poströster varierar kraftigt från val till val. Andelen poströster tenderar naturligt nog att stiga allteftersom möjligheten till poströstning utsträcker. Man kan inte utan vidare anta att den partimässiga sammansättningen av poströsterna är konstant från val till val eller att den avspeglar sammansättningen av i vallokal avgivna rösterna.

Därför vore det önskvärt att för de minsta enheterna, valdistrikten, få en redovisning av poströsternas partimässiga fördelning och därmed för det totala röstetalet för varje parti inom distriktet. Mot detta kan anföras att ett sådant förfarande skulle innebära en fara för valhemligheten eftersom antalet poströster i vissa valdistrikt är mycket lågt. Denna invändning har fog för sig.

Nästa steg är då en redovisning kommunvis, eller om kommunen är uppdelad i valkretsar, för varje valkrets inom kommunen. Här torde samma invändning inte kunna göras, eftersom poströsternas fördelning i kommunalvalet ändå måste göras kommunvis resp. valkretsvis inom kommunen. Vi föreslår därför att poströsterna fr. o. m. 1970 års val redovisas på detta sätt även i riksdagsvalet. En fördel härmed vore att man då också fick underlag för jämförelser mellan utfallen i samtidiga kommunalval och riksdagsval, vilket annars inte blir fallet. Självfallet bör då också landstingsvalet redovisas med samma grad av noggrannhet.

Liknande synpunkter anförs i motionerna 5).

Utskottet

Mot bakgrund av att en övergång till ett nytt valtekniskt system, som bygger på användande av maskinella hjälpmedel, visat sig inte vara möjlig att genomföra till de allmänna valen 1970 föreslås i propositionen förenklingar i det nuvarande valförfarandet för att trygga ett smidigt och snabbt genomförande av dessa val. Förslagen avser bl. a. minskning av antalet kuverttyper, införande av valsedlar av standardiserat format, förenkling av röstningen med valsedelsförsändelse, utvidgade möjligheter till poströstning samt förenkling i reglerna om valsedels ogiltighet.

Utskottet har funnit sig kunna i allt väsentligt lämna propositionens förslag utan erinran. Oaktat den planerade större valtekniska reformen inte kunnat genomföras, synes de praktiska problem, som är förenade med 1970 års allmänna val, kunna bemästras.

Vid prövningen av de förslag, som förts fram i motionerna, måste det

beaktas, att 1970 års val, trots de väsentliga tekniska förenklingar som föreslås i propositionen, ändå blir förenade med praktiska problem. Det är inte möjligt att genomföra ändringar eller ytterligare reformer som kan öka dessa problem.

I motionerna 3), 8) och 9) har föreslagits *begränsningar i den tid, under vilken vallokalerna skall hållas öppna*. Motionerna 3) avser att det obligatoriska uppehållet mellan kl. 11 och kl. 13 skall bibehållas även vid 1970 års val. De andra motionerna avser att vallokalerna skall stängas kl. 20 för att sammanräkningen och rapporteringen av valresultaten genom massmedia skall kunna ske tidigare. Av nyss anförda skäl finner sig utskottet böra avstyrka dessa förslag. Det synes sålunda inte tillrådligt att inskränka tiden för valförrättningen i förhållande till vad som föreslagits i propositionen.

Motionen 4) avser, att *valen inte skall hållas på en söndag* eller att de skall *förrättas på två dagar*. Av samma skäl som nyss anförts avstyrker utskottet även denna motion. Utskottet hänvisar även till valtekniska utredningens överväganden i dessa frågor.

Utskottet kan inte heller tillstyrka, att den i motionerna 7) väckta frågan om *poströstning med valsedelsförsändelse för sjuka m. fl.* tas upp i detta sammanhang. Utskottet hänvisar till sina ovan nämnda tidigare utlåtanden i detta ämne. Frågan torde få prövas under valtekniska utredningens fortsatta arbete.

En viktig nyhet som föreslås i propositionen är att *valkuvert inte skall behöva tillslutas*. Förslaget skall ses mot bakgrunden, att det enligt en tidigare lämnad uppgift inte skulle vara möjligt att i tid till 1970 års val tillverka kuvert av hittillsvarande typ och av erforderlig storlek. Det framhålls emellertid också, att fördelar kan vinnas genom att öppna kuvert används och att ett betryggande skydd för valhemligheten kan upprätthållas. I motionerna 5) och 9) anförts betänkligheter med hänsyn till det angelägna i att väljarna känner sig trygga för att valhemligheten bevaras. Under ärendets handläggning har ett nytt, positivt besked lämnats om möjligheterna att tillverka tillslutbara kuvert. Det har utlovats att sådana, av erforderlig storlek och försedda med snören, skall kunna tillhandahållas före 1970 års val. I detta läge finner utskottet att det är ofrånkomligt att begagna kuvert som väljarna kan tillsluta. Någon skyldighet att tillsluta kuverten bör dock inte föreskrivas. Att ett kuvert avlämnats i helt eller delvis icke tillslutet skick bör sålunda inte få föranleda att valsedeln kasseras. Under denna förutsättning är någon ändring i det framlagda lagförslaget inte erforderlig. Föreskrifter om att valkuverten skall vara av sådan beskaffenhet, att de kan tillslutas, kan utfärdas med stöd av 12 § SäL. Härigenom tillgodoses syftet med de nämnda motionerna.

Reglerna om *valsedels ogiltighet* har även aktualiserats på annat sätt genom motionerna 5). Dessa vänder sig mot avfattningen av föreskriften om ogiltighet vid märkning i den föreslagna 21 § SäL. Denna innebär emellertid

ingen ändring i förhållande till den regel som nu gäller. Med hänsyn härtill och till att ogiltighetsreglerna torde komma att påverkas väsentligt av valtekniska utredningens slutliga förslag, som kommer att tillämpas 1973, finner utskottet inte skäl att nu föreslå någon jämkning i den berörda föreskriften.

Motionerna 5) vänder sig även mot den föreslagna regeln om att *kandidatnamnen på valsedlarna skall vara numrerade*. Det förordas att numrering inte skall vara obligatorisk. Utskottet hänvisar till vad departementschefen och valtekniska utredningen anfört på denna punkt. Numreringen underlättar för både väljarna och valmyndigheterna. På grund härav och då i stort sett bara valsedlar, som tillhandahållits av statsverket, kommer att begagnas finner utskottet inte anledning att föreslå någon ändring på denna punkt.

Motionerna 9) tar upp frågan om vem som skall få *ersättning för valsedelskostnad* som utlagts för särlistor. De synpunkter, som anförts i propositionen och av motionärerna, har återgetts i det föregående. Utskottet ansluter sig till departementschefens överväganden och avstyrker sålunda motionerna.

Motionerna 1), 2) och 5) har fäst uppmärksamheten på vissa problem, som kan uppkomma till följd av att vissa *ändringar i läns- och kommunindelningen slår igenom i kommunalvalen men inte i riksdagsvalet*. Frågeställningen har preciserats ovan. Utskottet ansluter sig till motionärernas uppfattning, att en ändring bör vidtas i ValL, så att väljare inte kommer att få rösta i annan riksdagsvalkrets än den, inom vilken han röstar i de kommunala valen. I motionerna 2) föreslås att ändringar på denna punkt kombineras med en ändring av bestämmelsen om den tidpunkt, då antalet fasta mandat i valkretsarna senast skall vara fastställt. Utskottet tillstyrker motionernas förslag om att fördelningen skall vara bestämd till utgången av april månad. Utskottet vill särskilt framhålla vikten av att beslut om sådana indelningsändringar, som det här är fråga om, fattas i sådan tid, att de kan beaktas vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten för valkretsarna. Utskottets förslag innebär, på sätt förutsatts i motionerna 2), ändringar i 30 § ValL och övergångsbestämmelserna till ValL samt att den föreslagna 20 § SäL utgår som onödig.

Enligt en bestämmelse som infördes i 69 § ValL i samband med den partiella författningsreformen skall *centrala valmyndigheten göra en preliminär mandatfördelning för riksdagsvalet* på grundval av de underrättelser som kommer in från valdistrikten. I motionerna 5) framhålls att en sådan fördelning har värde endast om poströsterna kan räknas med. Detta blir nu inte möjligt. Motionärerna anser därför, att centrala valmyndigheten inte bör vara skyldig att göra en preliminär mandatfördelning. Utskottet instämmer med motionärerna och föreslår att ifrågakvarande bestämmelse i 69 § ValL upphävs.

Slutligen har i motionerna 5) och 6) hemställts om att *poströsterna skall*

sammanräknas kommunvis även för riksdagsvalet. Det anförs att en sådan redovisning skulle medföra stora fördelar från valanalytisk synpunkt. Utskottet delar uppfattningen, att det vore av ett betydande intresse att få en sådan fördelning av poströsterna. Samtidigt får det emellertid beaktas att ett merarbete åläggs sammanräkningsmyndigheterna. Utskottet är därför inte berett att tillstyrka, att någon skyldighet föreskrivs att verkställa sammanräkningen kommunvis. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t beaktar det framförda önskemålet och noga prövar möjligheterna att tillgodose det.

En redaktionell jämkning bör göras i den föreslagna 13 § Säl.

Utskottet hemställer därför,

att riksdagen

1) förklarar motionerna I: 1114 och II: 1292 (nr 5) samt I: 1118 och II: 1289 (nr 9) i vad de avser frågan, om valkuvert skall kunna tillslutas av väljaren, besvarade med vad utskottet anfört i denna fråga;

2) avslår motionen II: 1277 (nr 4; annan valdag eller två valdagar);

3) avslår motionerna I: 1116 och II: 1288 (nr 7; poströstning med valsedelsförsändelse för sjuka m. fl.);

4) i anledning av det i proposition nr 148 framlagda förslaget till lag om ändring i *lagen om val till riksdagen* samt motionerna I: 1099 och II: 1268 (nr 1), I: 1103 och II: 1273 (nr 2) samt I: 1114 och II: 1292 (nr 5) i motsvarande del för sin del antar utskottets förslag i *bilaga 2*;

5) i anledning av det i proposition nr 148 framlagda förslaget till *lag om de allmänna valen den 20 september 1970*

a) med avslag på motionerna I: 1118 och II: 1289 (nr 9) i vad de avser ersättning för valsedelskostnader, antar 8 § i förslaget;

b) med avslag

dels på motionerna I: 1104 och II: 1274 (nr 3; uppehåll kl. 11—12),

dels på motionerna I: 1117 och II: 1291 (nr 8) samt I: 1118 och II: 1289 (nr 9) i vad de avser tidigare stängning av vallokaler, antar 11 § i förslaget;

c) i anledning av motionerna I: 1103 och II: 1273 (nr 2) och med avslag på motionerna I: 1114 och II: 1292 (nr 5) i motsvarande delar antar förslaget i övrigt med de ändringar som framgår av *bilaga 3*;

6) antar det i proposition nr 148 framlagda förslaget till lag om ändring i *kommunala vallagen*; samt

7) i anledning av motionerna I: 1115 och II: 1290 (nr 6) ävensom I: 1114 och II: 1292 (nr 5) i motsvarande del tillkännager för Kungl. Maj:t som sin mening vad utskottet anfört om sammanräkning kommunvis av poströster i riksdags- och landstingsvalen 1970.

Stockholm den 9 december 1969

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson (s), Erik Olsson (s), fru Segerstedt Wiberg (fp), herrar Sörlin (s), Hernelius (m), Svenungsson (m), Nyquist (s), Norberg (s), Richardson (fp) och Axel Georg Pettersson (cp); samt

från andra kammaren: herrar Larsson i Luttra (cp), Adamsson (s), Nilsson i Östersund (s), Henningsson (s), Wennerfors (m), fru Thunvall (s), herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (cp), Nelander (fp) och Jansson i Mora (fp).

Reservationer

1) i fråga om *ersättning för valsedelskostnader* av fru Segerstedt Wiberg (fp) samt herrar Hernelius (m), Svenungsson (m), Richardson (fp), Wennerfors (m) och Nelander (fp) som anfört:

Vi anser att utskottet bort tillstyrka *motionerna 9*) i vad dessa avser återbetalning av förskott för valsedelskostnader. Sådan återbetalning skall ske när en på valsedeln upptagen kandidat blivit vald. Enligt utskottsmajoritetens mening skall i händelse sådant förskott erlagts av annan än behörig företrädare för parti återbetalning likafullt ske till partiet. Vi anser att det skulle strida mot allmänna rättsprinciper, om ett parti på detta sätt finge göra obehörig vinst. I stället bör återbetalning ske till den som kan styrka, att han verkställt inbetalningen i fråga. Vi anser därför att utskottet bort hemställa under *punkten 5 a*),

att riksdagen med bifall till *motionerna I: 1118 och II: 1289 (nr 9)* i vad de avser ersättning för valsedelskostnader besluter att 8 § lagen om de allmänna valen den 20 september 1970 skall ha följande lydelse:

Om parti — — — vid valet.

Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti, som är berättigat att erhålla valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet efter ansökan återbetalas i den mån antalet valsedelsblanketter som partiet erhåller kostnadsfritt därigenom ej kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen, fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen och, i fråga om annat val, fem gånger antalet röstberättigade vid valet. *Belopp som återbetalas tillställs den som erlagt förskottet.*

2) i fråga om *uppehåll i valförrättningen kl. 11—kl. 12* av herrar Svensson (m), Larsson i Luttra (cp), Boo (cp), Nelander (fp) och Jonsson i Mora (fp) som anfört:

Enligt vår mening har starka skäl anförts i *motionerna 3)* för att behålla ett obligatoriskt uppehåll i valförrättningen även vid 1970 års val. Detta är motiverat både av religiösa skäl och av allmän hänsyn till valförrättarna. Med hänsyn till de särskilda praktiska problem som uppkommer 1970 framstår det emellertid som påkallat att förkorta det hittillsvarande två timmar långa uppehållet till en timme, lämpligen mellan kl. 11 och kl. 12. Vi anser därför att utskottet bort hemställa under *punkten 5 b)*,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 1104 och II: 1274 (nr 3) besluter att anta 11 § lagen om de allmänna valen den 20 september 1970 enligt propositionens förslag med ändringen att i andra stycket första meningen tillfogas orden »med ett uppehåll mellan klockan 11 och 12».

3) i fråga om *stängning av vallokalerna kl. 20*

dels av fru Segerstedt Wiberg (fp) samt herrar Hernelius (m) och Wennerfors (m) som anfört:

Enligt vår mening har starka skäl anförts i *motionerna 8) och 9)* för att vallokalerna bör stängas redan kl. 20. Därigenom åstadkoms att sammanräkningen och rapporteringen av valresultatet genom massmedia kan ske tidigare, vilket är av betydande allmänt intresse. Vi är fullt medvetna om att 1970 års val blir förenat med praktiska problem men anser, att en sådan mindre förkortning av tiden för valförrättningen som vi förordar kan genomföras utan några avgörande olägenheter. Vi anser därför att utskottet bort hemställa under *punkten 5 b)*,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 1118 och II: 1289 (nr 9) i förevarande del samt i anledning av motionerna I: 1117 och II: 1291 (nr 8) besluter att 11 § lagen om de allmänna valen den 20 september 1970 skall ha följande lydelse:

Valen förrättas gemensamt.

Valförrättningen skall pågå mellan *klockan 8 och 20*. Länsstyrelsen får för viss ort efter framställning av valnämnden bestämma att valen skall

förrättas på andra tider. Härvid skall iakttagas att valförrättningen skall pågå dels under minst två timmar mellan klockan 8 och 15, dels mellan klockan 18 och 20.

dels av herrar Adamsson (s), Nelander (fp) och Jonsson i Mora (fp).

Om både reservationen 2) av herr Svenungsson m. fl. och reservationen 3) av fru Segerstedt Wiberg m. fl. bifalls, får 11 § SÄL följande lydelse:

Valen förrättas gemensamt.

Valförrättningen skall pågå mellan klockan 8 och 20 med ett uppehåll mellan klockan 11 och 12. Länsstyrelsen får för viss ort efter framställning av valnämnden bestämma att valen skall förrättas på andra tider. Härvid skall iakttagas att valförrättningen skall pågå dels under minst två timmar mellan klockan 8 och 15, dels mellan klockan 18 och 20.

Bilaga I

Motionärer och motionsyrkanden

1)

I: 1099 och II: 1268

Motionärer är i *första* kammaren herrar Ferdinand Nilsson, Svanström och Andreasson (alla cp) samt i *andra* kammaren herrar Polstam, Dahlgren, Andersson i Knäred, Jonasson, Stridsman och Persson i Heden (alla cp).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i proposition 1969: 148 att kommun eller kommundel, som från den 1 januari 1971 övergår till annat län, även för val till riksdagen kommer att tillföras valkrets i det 'nya' länet; samt

att lagtext i överensstämmelse härmed måtte av utskottet utformas».

2)

I: 1103 och II: 1273

Motionärer är i *första* kammaren herrar Einar Eriksson och Palm (båda s) samt i *andra* kammaren herrar Lindahl och Gadd (båda s).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte

A. med ändring av den i prop. 1969: 148 föreslagna lagen om ändring i lagen om val till riksdagen besluta att

1. 30 § lagen om val till riksdagen skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

30 §.

1. För val ————— valkretsar, nämligen:
Stockholms stad: ————— övriga län.

2. Antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna fastställles av central myndighet som Konungen bestämmer (centrala valmyndigheten) före utgången av *mars* varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Härvid tilldelas varje valkrets ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med en trehundredel av antalet röstberättigade i hela riket. De fasta valkretsmandat, som här- efter återstå, tillföras valkretsarna i ordning efter storleken av de överskott som uppkommit vid nyssnämnda fördelning. Mellan lika överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

2. Antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna fastställles av central myndighet som Konungen bestämmer (centrala valmyndigheten) före utgången av *april* varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Härvid tilldelas varje valkrets ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med en trehundredel av antalet röstberättigade i hela riket. De fasta valkretsmandat, som här- efter återstå, tillföras valkretsarna i ordning efter storleken av de överskott som uppkommit vid nyssnämnda fördelning. Mellan lika överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

Vid tillämpningen — — — — — förbliva omyndig.

3. Påverkas valkretsindelningen av beslut om ändring i länsindelningen eller den kommunala indelningen, vilket träder i kraft vid början av året efter det då ordinarie val till riksdagen hållits, skall i fråga om val till riksdagen indelningsändringen beaktas redan från och med beslutets dag.

2. övergångsbestämmelserna till nyssnämnda lag skall ha nedan angivna lydelse.

(I prop. 1969: 148 föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Före den 1 januari 1971 skall de nya bestämmelserna dock tillämpas endast i fråga om val för tid efter utgången av år 1970 och vid upprättandet av röstlängd år 1970.

(Här föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Före den 1 januari 1971 skall de nya bestämmelserna dock tillämpas endast i fråga om val för tid efter utgången av år 1970 samt vid upprättandet av röstlängd och fastställandet av antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna år 1970.

Tjänstgöringstiden för — — — — — år 1970.

B. besluta att 20 § i den i prop. 1969: 148 föreslagna lagen om valen den 20 september 1970 skall utgå samt att efterföljande paragrafer i lagen skall erhålla ändrat nummer i enlighet därmed».

3)

I: 1104 och II: 1274

Motionärer är i första kammaren herrar Svenungsson, Eskilsson, Karl Pettersson, Ingvar Andersson, Sveningsson (alla m), Ferdinand Nilsson (cp) och Österdahl (fp) samt i andra kammaren herrar Nilsson i Agnäs, Åkerlind, Fridolfsson i Stockholm, Oskarson och Petersson i Gäddvik (alla m) samt herrar Börjesson i Falköping, Persson i Heden (båda cp), Sellgren och Nilsson i Lönsboda (båda fp).

Hemställan avser: »att riksdagen till Kungl. Maj:t framför sin åsikt att vallokalerna hålles stängda mellan kl. 11 och kl. 13 vid de allmänna val, som förrättas söndagen den 20 september 1970».

4)

II: 1277

Motionärer är herrar Nilsson i Agnäs, Petersson i Gäddvik och Åkerlind (alla m) i andra kammaren.

Hemställan avser: »att riksdagen till Kungl. Maj:t framför sin åsikt att de allmänna valen 1970 förrättas i första hand på annan veckodag än söndag och i andra hand på två på varandra följande veckodagar samt att en snabb utredning företages, som framlägger förslag om valdag eller valdagar».

5)

I: 1114 och II: 1292

Motionärer är i första kammaren herrar Alexanderson och Ernulf (båda fp) samt i andra kammaren herrar Wiklund i Stockholm, Sterne och Hyltander (alla fp).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte uttala

1. att de kuvert som användes vid valen 1970 skall kunna av väljaren förseglas,

2. att sammanräkningen av poströsterna även i riksdagsvalet skall redovisas kommunvis, samt

att riksdagen måtte besluta

1. att de föreslagna bestämmelserna angående valsedlars ogiltighet kompletteras med en bestämmelse av innebörden att sådan märkning som uppenbarligen gjorts utan avsikt att ge valsedeln ett identifierbart kännetecken inte skall medföra ogiltighet,

2. att den föreslagna bestämmelsen om att kandidater skall förseas med nummer ersätts med en bestämmelse med innebörden att partier får förse kandidater med nummer,

3. att de kommuner eller kommundelar som från den 1 januari 1971 överförs till annat län i valhänseende tillförs det nya länet redan från val tillfället i fråga om såväl landstings- som riksdagsvalet,

4. att centrala valmyndigheten inte skall åläggas en omedelbar preliminär mandatfördelning,

5. att uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta erforderlig lagtext».

6)

I: 1115 och II: 1290

Motionärer är i första kammaren herr Sten Andersson (s) och i andra kammaren herr Romanus (fp).

Hemställan avser: »att riksdagen uttalar att sammanräkningen av poströster i riksdagsval och landstingsval bör ske på sådant sätt att en redovisning kan ske kommunvis och i förekommande fall per valkrets inom kommunen».

7)

I: 1116 och II: 1288

Motionärer är i första kammaren herrar Hansson och Björk (båda s) och i andra kammaren herr Hugosson (s).

Hemställan avser: »att riksdagen vid behandling av proposition nr 148 måtte besluta att väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen, äger rätt att genom ombud avlämna sin röst även på postanstalt, att uppdraga åt vederbörande utskott att utarbeta erforderlig lagtext».

8)

I: 1117 och II: 1291

Motionärer är i *första* kammaren herrar Hernelius (m), Axel Andersson, Lindblad (båda fp), Ernst Olsson (cp), fröken Mattson och herr Björk (båda s) och i *andra* kammaren herrar Svensson i Eskilstuna (s), Josefson i Arrie, Sjönell, Magnusson i Nennesholm (alla cp), Larsson i Umeå (fp) och Regnéll (m).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte besluta att 11 § i förslaget till lag om de allmänna valen den 20 september 1970 skall erhålla följande lydelse.

11 §.

Valen förrättas gemensamt.

Valförrättningen skall pågå mellan kl. 8 och 20. Länsstyrelsen får för viss ort efter framställning av valnämnden bestämma att valen skall förrättas på andra tider. Härvid skall iakttagas att valförrättningen skall pågå dels under minst två timmar mellan kl. 8 och 15, dels mellan kl. 17 och 19».

9)

I: 1118 och II: 1289

Motionärer är i *första* kammaren herrar Schött och Strandberg (båda m) och i *andra* kammaren herrar Oskarson, Wachtmeister, Werner, Nilsson i Agnäs, Krönmark, Lothigius och Nordstrandh (alla m).

Hemställan avser: »att riksdagen måtte antaga det vid proposition nr 148 fogade förslaget till lag om de allmänna valen den 20 september 1970 med den ändringen att 8, 11 och 13 §§ erhåller följande lydelse.

8 §.

Om parti — — — vid valet.

Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti, som är berättigat att erhålla valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet efter ansökan återbetalas i den mån antalet valsedelsblanketter som partiet erhåller kostnadsfritt därigenom ej kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen, fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen och, i fråga om annat val, fem gånger antalet röstberättigade vid valet. *Belopp som återbetalas tillställs den som erlagt förskottet.*

11 §.

Valen förrättas gemensamt.

Valförrättningen skall pågå mellan klockan 8 och 20. Länsstyrelsen får för viss ort efter framställning av valnämnden bestämma att valen skall förrättas på andra tider. Härvid skall iakttagas, att valförrättningen skall pågå dels under minst två timmar mellan kl. 8 och 15, dels mellan klockan 18 och 20.

13 §.

När väljaren — — — av valen.

Väljaren uppsöker en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett kuvert och *tillsluter detsamma*. Valsedel får ej vikas.

Väljaren överlämnar — — — rösträtten utövats».

Bilaga 2

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1920:796) om val till riksdagen, dels att 47—50 §§ och 69 § 2 mom. skall upphöra att gälla,¹

dels att 30, 33, 38—43, 45, 46, 51—52 a, 53 a, 53 c, 53 d, 53 j, 55 a, 56, 59 och 68 §§, 69 § 1 mom., 70, 72, 73, 75, 76, 83, 85 och 96 §§ skall ha nedan angiven lydelse.²

(Nuvarande lydelse)

(Utskottets förslag)

30 §.

1. För val ————— valkretsar, nämligen:
Stockholms stad; ————— övriga län.

2. Antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna fastställs av central myndighet som Konungen bestämmer (centrala valmyndigheten) före utgången av mars varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Härvid tilldelas varje valkrets ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med en trehundrationdel av antalet röstberättigade i hela riket. De fasta valkretsmandat, som härefter återstå, tillföras valkretsarna i ordning efter storleken av de överskott som uppkommit vid nyssnämnda fördelning. Mellan lika överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

2. Antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna fastställs av central myndighet som Konungen bestämmer (centrala valmyndigheten) före utgången av april varje år då ordinarie val till riksdagen skall hållas. Härvid tilldelas varje valkrets ett mandat för varje gång som antalet röstberättigade i valkretsen är jämnt delbart med en trehundrationdel av antalet röstberättigade i hela riket. De fasta valkretsmandat, som härefter återstå, tillföras valkretsarna i ordning efter storleken av de överskott som uppkommit vid nyssnämnda fördelning. Mellan lika överskottstal avgöres företrädet genom lottning.

Vid tillämpningen — — — — — förbliva omyndig.

¹ Ändring i förhållande till prop. = 69 § 2 mom. tillagt.

² Ändring i förhållande till prop. = 30 § och 69 § 1 mom. tillagda.

(Utskottets förslag)

3. Påverkas valkretsarnas omfattning av beslut om ändring i länsindelningen eller den kommunala indelningen, vilket träder i kraft vid början av året efter det då ordinarie val till riksdagen hållits, skall i fråga om val till riksdagen indelningsändringen beaktas redan från och med beslutets dag.

33, 38—43, 45, 46, 51—52 a, 53 a, 53 c, 53 d, 53 j, 55 a, 56, 59 och 68 §§ lika med i proposition nr 148 föreslagen lydelse.

(Nuvarande lydelse)

69 §.

1. Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, förklaras valförrättningen avslutad. *Underrättelse om antalet valsedlar i varje sådan grupp som avses i 68 § 3 mom. d) och om gruppens partibeteckning lämnas genast till centrala valmyndigheten.*

Valförrättaren skall — — — — — som värdepost.

70, 72, 73, 75, 76, 83, 85 och 96 §§ lika med i proposition 148 föreslagen lydelse.

(Propositionens förslag)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Före den 1 januari 1971 skall de nya bestämmelserna dock tillämpas endast i fråga om val för tid efter utgången av år 1970 och vid upprättandet av röstlängd år 1970.

Tjänstgöringstiden för — — — — — år 1970.

(Utskottets förslag)

69 §.

1. Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, förklaras valförrättningen avslutad.

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Före den 1 januari 1971 skall de nya bestämmelserna dock tillämpas endast i fråga om val för tid efter utgången av år 1970 samt vid upprättandet av röstlängd och fastställandet av antalet fasta valkretsmandat i valkretsarna år 1970.

Bilaga 3

Förslag

till

Lag

om de allmänna valen den 20 september 1970

Härigenom förordnas som följer.

Allmän bestämmelse

1 §

Vid valen den 20 september 1970 till riksdagen samt av landstingsmän och kommunfullmäktige gäller denna lag i stället för vad som i motsvarande hänseenden gäller enligt lagen (1920: 796) om val till riksdagen och kommunala vallagen (1930: 253).

Valsedlar

2 §

Till valsedlar skall användas särskilda blanketter, som tillhandahålles av centrala valmyndigheten.

3 §

Valsedlarna skall vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val av landstingsmän blå och för val av kommunfullmäktige vita valsedlar.

4 §

På valsedel skall finnas partibeteckning.

Valsedel bör dessutom innehålla

1. namn på en eller flera kandidater,
2. beteckning som visar för vilken valkrets sedeln är avsedd (valkrets-beteckning) och
3. uppgift om det val för vilket sedeln gäller (valbeteckning).

Kandidat skall anges på sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Vid kandidatnamn bör därför utsättas kandidatens yrke eller titel samt hemvist.

5 §

Antalet kandidatnamn på valsedel får vara vid val till riksdagen högst fyra utöver antalet fasta valkretsmandat i valkretsen,

vid val av landstingsmän högst dubbelt så många som antalet mandat i valkretsen, dock att antalet namn får vara tre om valkretsen har endast ett mandat, samt

¹ Ändring i förhållande till propositionens förslag förekommer i 13 §. 20 § har utgått och de följande paragraferna omnumrerats.

vid val av kommunfullmäktige högst dubbelt så många som antalet mandat i kommunen eller, om denna är delad i valkretsar, i valkretsen.

På valsedel får också anges

vid val till riksdagen särskilda efterträdare,

vid val av landstingsmän särskilda suppleanter samt

vid val av fullmäktige i kommun, där suppleanter för fullmäktige icke skall utses, särskilda efterträdare.

Upptar valsedel för val av landstingsmän särskilda suppleanter eller valsedel för val av kommunfullmäktige särskilda efterträdare, får antalet kandidatnamn på sedeln vara högst två utöver antalet mandat i valkretsen eller, i fråga om kommun som ej är delad i valkretsar, i kommunen.

För varje kandidat får upptagas högst två efterträdare eller suppleanter.

6 §

Om valsedel upptar mer än ett kandidatnamn, skall namnen förses med nummer som utvisar ordningen mellan namnen.

Namn på särskilda efterträdare eller suppleanter upptages på valsedel så att det framgår klart att sådant namn ej avser själva valet. Efterträdare- eller suppleantnamn bör förses med samma nummer som kandidatnamnet. Om valsedel upptar två efterträdare eller suppleanter för samma kandidat, bör ordningen mellan efterträdarna eller suppleanterna utmärkas genom att a) respektive b) utsättes vid deras namn.

Upptar valsedel för val till riksdagen partibeteckning, som uppförts på den lista som avses i 56 § 3 mom. lagen (1920:796) om val till riksdagen, skall valsedeln som första namn upptaga namnet på kandidat, som uppförts på listan under den partibeteckningen. Erinran härom skall utsättas på nämnda lista.

7 §

Efter beställning tillhandahåller centrala valmyndigheten parti, som är representerat i den församling valet gäller, blanketter till valsedlar till det antal partiet önskar, om beställningen göres av behörig företrädare för partiet.

Göres beställning av annat parti än som angivits i första stycket eller av annan än den som är behörig företrädare för parti, tillhandahåller centrala valmyndigheten blanketter till valsedlar endast om beställaren betalar blanketterna i förskott.

Dessutom skall i lokal där röstning äger rum tillhandahållas väljarna de blanketter till valsedlar de behöver för röstningen.

8 §

Om parti är eller genom valet blir representerat i den församling valet gäller, svarar statsverket för kostnaderna för blanketter till valsedlar för partiet till ett antal som motsvarar, i fråga om val till riksdagen, fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen och, i fråga om annat val, fem gånger antalet röstberättigade vid valet.

Har blanketter till valsedlar betalats i förskott och har valsedlarna använts för parti, som är berättigat att erhålla valsedelsblanketter kostnadsfritt vid valet, skall förskottet efter ansökan återbetalas i den mån antalet valsedelsblanketter som partiet erhåller kostnadsfritt därigenom ej kommer att överstiga, i fråga om val till riksdagen, fem gånger antalet röstberättigade i valkretsen och, i fråga om annat val, fem gånger antalet röstberättigade vid valet. Belopp som återbetalas tillställs partiet oavsett vem som erlagt förskottet.

9 §

Om beställaren begär det, förser centrala valmyndigheten utan särskild ersättning valsedelsblanketterna med partibeteckning, kandidatnamn, efterträdar- eller suppleantnamn samt valkrets- och valbeteckning.

Centrala valmyndigheten bestämmer den sista dag då begäran som avses i första stycket skall framställas för att valsedelsblanketter med tryck skall kunna levereras senast den 31 juli 1970. För särskilda fall får bestämmas en senare dag för sådan begäran och, om det behövs, även en senare dag för leverans. Framställs begäran senare än den dag centrala valmyndigheten bestämt, fullgöres leverans endast om det kan ske före valdagen och utan att tidigare gjorda beställningar försenas.

10 §

Centrala valmyndigheten meddelar närmare anvisningar om hur valsedel bör utformas samt bestämmer hur blanketter till valsedlar tillhandahålls.

Centrala valmyndigheten har rätt att erhålla biträde av länsstyrelse i ärende om tillhandahållande av blanketter till valsedlar.

Valens förrättande

11 §

Valen förrättas gemensamt.

Valförrättningen skall pågå mellan klockan 8 och 21. Länsstyrelsen får för viss ort efter framställning av valnämnden bestämma att valen skall förrättas på andra tider. Härvid skall iakttagas att valförrättningen skall pågå dels under minst två timmar mellan klockan 8 och 15, dels mellan klockan 19 och 21.

12 §

Vid valförrättningen skall användas särskilda valkuvert, som skall vara så beskaffade att färgen på ineliggande valsedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjes. Centrala valmyndigheten bestämmer hur valkuverten skall vara beskaffade i övrigt.

13 §¹

När väljaren kommer in i vallokalen erhåller han ett valkuvert för vart och ett av valen.

¹ I tredje stycket har »valförrättaren» i propositionens förslag bytts ut mot »ordföranden» (kursiv.).

Väljaren uppsöker en av de avskilda platserna och lägger där för varje val in sin valsedel i ett kuvert. Valsedel får ej vikas.

Väljaren överlämnar därefter personligen kuverten till *ordföranden*. Därvid skall han uppge sitt fullständiga namn och sitt hemvist inom val-distriktet eller, om han är upptagen i särskild röstlängd, den ort i riket där han senast var kyrkobokförd. *Ordföranden* förvissar sig om att väljaren är upptagen som röstberättigad i röstlängden, att väljaren avlämnat endast ett valkuvert för varje val samt att kuverten ej är försedd med obehörig märkning. *Ordföranden* lägger därefter ned kuverten i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att rösträtten utövats.

14 §

Till valsedelsförsändelse skall användas särskilda valkuvert (innerkuvert) och särskilt ytterkuvert. Innerkuvert skall vara så beskaffat att färgen på inneliggande valsedel kan iakttagas utan att valhemligheten röjes.

Centrala valmyndigheten bestämmer hur inner- och ytterkuvert skall vara beskaffade i övrigt.

15 §

Väljare, som vill begagna sig av rätten att inge valsedel genom annan, skall vid anordnandet av valsedelsförsändelsen förfara på sätt som anges i denna paragraf.

Väljaren lägger för varje val själv frivilligt in sin valsedel i ett innerkuvert utan att vika valsedeln. I närvaro av ett vittne lägger han sedan in innerkuverten i ytterkuvertet och tillsluter detta. Därefter tecknar väljaren på ytterkuvertet förklaring på heder och samvete att han anordnat valsedelsförsändelsen på detta sätt.

Skall valsedel inges av annan än väljarens make, skall dessutom iakttagas dels att även den som skall inge valsedelsförsändelsen skall närvara när väljaren lägger in innerkuverten i ytterkuvertet,

dels att väljarens förklaring på heder och samvete på ytterkuvertet skall innehålla tillika, att han är oförmögen att inställa sig i vallokalen för sitt valdistrikt på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder.

16 §

Sedan ytterkuvert till valsedelsförsändelse brutits vid valförrättningen, förvissar sig *ordföranden* om att innerkuvert är av föreskriven beskaffenhet, att endast ett innerkuvert avlämnats för varje val samt att innerkuvert ej är försett med obehörig märkning. *Ordföranden* lägger därefter ned kuverten i valurnorna. I samband härmed antecknas i röstlängden att rösträtten utövats.

Föreligger beträffande innerkuvert sådan brist eller felaktighet att det ej kan läggas ned i valurnan, lägger *ordföranden* in det i ett särskilt kuvert som tillslutes och överlämnas till ingivaren.

Röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg

17 §

Vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg skall användas sådana valkuvert som avses i 12 § samt särskilt ytterkuvert med fönster. Centrala valmyndigheten bestämmer hur sådant ytterkuvert skall vara beskaffat i övrigt.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid överlämna sitt röstkort till denne. Innehar väljare, som vill rösta på fartyg, ej röstkort men är han likväl berättigad att avlämna sin valsedel till röstmottagaren, skall han i stället förete sin sjöfartsbok för denne. Finns ej anledning antaga att väljaren är annan än den röstkortet eller sjöfartsboken avser, överlämnar röstmottagaren till väljaren ett valkuvert för vart och ett av de val vari väljaren är berättigad att delta.

Väljaren lägger i avskildhet för varje val in sin valsedel i ett valkuvert utan att vika valsedeln. Väljaren överlämnar därefter kuverten till röstmottagaren. Röstmottagaren förvissar sig om att väljaren överlämnat endast ett valkuvert för varje val samt att valkuverten ej är försedda med obehörig märkning. Därefter lägger röstmottagaren i väljarens närvaro valkuverten i ett ytterkuvert tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, samt tillsluter ytterkuvertet och omhändertager detta. I samband härmed antecknas på en särskild förteckning väljarens namn samt den länsstyrelse som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör. Formulär till förteckning fastställs av centrala valmyndigheten.

När väljare röstar på fartyg utan att inneha röstkort, skall i ytterkuvertet i stället för röstkort läggas in ett särskilt adresskort, som röstmottagaren upprättar enligt formulär som centrala valmyndigheten fastställer.

Vid röstning på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg skall väljaren vid ett och samma tillfälle utöva sin rösträtt i samtliga val han vill delta i.

18 §

När valsedel inges genom väljarens make på postanstalt, hos utlandsmyndighet eller på fartyg, skall väljaren vid anordnandet av valsedelförsändelsen ha förfarit på sätt som anges i 15 § andra stycket. Maken överlämnar väljarens röstkort och valsedelförsändelsen till röstmottagaren. Är försändelsen i föreskrivet skick och tillsluten, lägger röstmottagaren i makens närvaro in den i ett ytterkuvert av det slag som avses i 17 § första stycket tillsammans med väljarens röstkort, vilket placeras närmast ytterkuvertets fönster, samt tillsluter ytterkuvertet och omhändertager detta. I samband därmed antecknas på den förteckning som avses i 17 § tredje stycket väljarens namn samt den länsstyrelse som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör.

Röstsammanräkningen

19 §

Sammanräkningen av avgivna röster sker gemensamt för valen såvitt gäller åtgärder som avses i andra och tredje styckena.

Ytterkuvert, som inkommit från röstmottagare, granskas. Finns skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit öppnat efter tillslutandet, eller visar sig flera ytterkuvert härröra från samma väljare eller har väljaren utövat sin rösträtt vid valförrättningen, lägges dessa ytterkuvert åsido som ogilla. Om väljare, för vilken upprättats särskilt adresskort enligt 17 § fjärde stycket, ej är upptagen som röstberättigad i valdistrikt på den mantalsskrivningsort som angivits på adresskortet, lägges ytterkuvertet också åsido som ogillt. Detsamma gäller, om sådan väljare enligt uppgift på adresskortet är upptagen i särskild röstlängd och uppgiften där om den valkrets vari han är röstberättigad är felaktig.

Övriga ytterkuvert brytes, varefter valkuverten och valsedelsförsändelserna uttages. Valkuverten lägges ned i urnor, en för vart och ett av valen. I samband härmed antecknas i röstlängden vid väljarens namn att han utövat sin rösträtt i valet. Valsedelsförsändelserna granskas, varvid tillses att ytterkuvert är av föreskriven beskaffenhet och tillslutet samt att därå är tecknad förklaring av väljaren och vittnesintyg i behörigt skick. Förekommer icke skälig anledning antaga att försändelses ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, brytes det. I annat fall lägges ytterkuvertet orubbat åsido som ogillt. Innerkuvert, som ej är av föreskriven beskaffenhet eller som är försett med obehörig märkning, lägges åsido som ogillt. Övriga innerkuvert lägges ned i urnorna för de olika valen.

20 §¹

Valsedel är ogill

1. om det på valsedeln finns något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt anbragt där,
2. om valsedeln saknar partibeteckning eller
3. om valsedeln upptar mer än en partibeteckning.

Finns i ett valkuvert mer än en valsedel, är valsedlarna ogiltiga. Innehåller valkuvertet två eller tre valsedlar och bär alla samma partibeteckning, skall dock en valsedel tillgodoräknas det angivna partiet. De på valsedeln upptagna namnen anses därvid som obefintliga.

21 §²

Namn på valsedel skall anses som obefintligt, om kandidaten ej är valbar eller om det ej framgår vem som avses. Framgår ordningen mellan namn ej

¹ Propositionens förslag upptar en annan 20 §, vilken utgått som obehövlig. Den har följande lydelse: »Skall genom beslut, som träder i kraft den 1 januari 1971, kommun eller del av kommun övergå till annat län, får centrala valmyndigheten meddela särskilda bestämmelser om sammanräkningen av röster, som hänför sig till kommunen eller kommundelen.»

² Paragrafen har fått ändrat nummer, eftersom 20 § i propositionens förslag utgått.

klart, skall namnen anses som obefintliga.

Framgår ej klart av valsedeln att visst namn avser endast val av särskild efterträdare eller suppleant, skall namnet anses gälla själva valet.

Upptar valsedel flera giltiga namn än som är tillåtet enligt 5 §, skall det eller de övertaliga namnen anses som obefintliga.

Upptar valsedel, som avses i 6 § tredje stycket, ej som första namn namnet på någon som uppförts på den lista som omnämnes i angivna stycke, skall samtliga namn på sedeln anses som obefintliga. Vid bedömningen av vilket namn som är det första skall hänsyn icke tagas till namn som skall anses som obefintligt enligt första stycket.

Särskilda bestämmelser

22 §¹

De kuvert, som skall användas enligt denna lag, skall tillverkas endast genom statsverkets försorg.

Valkuvert tillställs valnämnder och röstmottagare på statsverkets bekostnad.

Inner- och ytterkuvert för valsedelsförsändelse tillställs på statsverkets bekostnad valnämnder och röstmottagare för att hållas tillgängliga för väljarna. Sådana kuvert skall på statsverkets bekostnad tillhandahållas även parti, som är representerat i riksdagen.

Ytterkuvert, som avses i 17 §, tillställs röstmottagare på statsverkets bekostnad.

Centrala valmyndigheten bestämmer närmare hur kuvert skall tillhandahållas.

23 §¹

Skall val som förrättats enligt denna lag göras om, gäller bestämmelserna i lagen även det nya valet.

24 §¹

Ett exemplar av denna lag skall finnas tillgängligt i vallokal och på postanstalt.

¹ Paragrafen har fått ändrat nummer, eftersom 20 § i propositionens förslag utgått.